

УДК 339.54

JEL C15

DOI 10.33244/2617-5932.7.2021.52-60

В. М. Красвський,

*д.е.н., професор,
директор ННІ обліку, аналізу та аудиту,
Університет державної фіскальної
служби України,
м. Ірпінь, Україна
e-mail: kraevskyyvm@ukr.net*

ORCID ID 0000-0003-3513-3666;

Н. В. Параниця,

*к.е.н., доцент,
доцент кафедри управлінського обліку,
бізнес-аналітики та статистики,
Університет державної фіскальної
служби України,
м. Ірпінь, Україна
e-mail: n_paranitsya@ukr.net*

ORCID ID 0000-0003-3682-4979;

С. В. Петруха,

*к.е.н., доцент кафедри управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет «КРОК»,
м. Київ, Україна
e-mail: psv03051984@gmail.com*

ORCID ID 0000-0002-8859-0724

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

У статті розкрито природу операцій з імпорту; дано визначення сутності нормативно-правового забезпечення обліку імпортних операцій на території України. У роботі проведено аналіз економічних чинників, що впливають на експорт та імпорт товарів, розглянуто основні методи прогнозування показників зовнішньої торгівлі, дано статистичну оцінку особливостей зовнішньоторговельної та економічної ситуацій в Україні в сучасних умовах. Проведено порівняльний аналіз понять «оподаткований імпорт» та «статистичний імпорт».

Здійснено комплексний економіко-статистичний аналіз сучасного стану статистичної методології України.

Ключові слова: *гармонізація, зовнішній товарообіг, оподаткований імпорт, реімпорт, статистичний імпорт, тимчасові митні декларації.*

В. Н. Краевский, Н. В. Параниця, С. В. Петруха. Методические подходы к анализу макроэкономических показателей внешней торговли Украины

В статье раскрыта природа операций по импорту, дано определение сущности нормативно-правового обеспечения учета импортных операций на территории Украины. В работе проведен анализ экономических факторов, влияющих на экспорт и импорт товаров, рассмотрены основные методы прогнозирования показателей внешней торговли, надано статистическую оценку особенностей внешнеторговой и экономической ситуаций в Украине в современных условиях. Проведен сравнительный анализ понятий «налогооблагаемый импорт» и «статистический импорт».

Осуществлен комплексный экономико-статистический анализ современного состояния статистической методологии Украины.

Ключевые слова: *внешний товарооборот, временные таможенные декларации, гармонизация, налогооблагаемый импорт, реимпорт, статистический импорт.*

Мета статті. Визначення понять оподаткованого та статистичного імпорту для можливості використання їх під час аналізу зовнішньоекономічної діяльності. Здійснити системне дослідження відповідності національної статистичної системи прийнятим міжнародним і європейським стандартам.

Постановка проблеми. Імпорт товарів відіграє значну роль в економіці, особливо в періоді реформування і криз. Успішний розвиток зовнішньої торгівлі є важливим джерелом припливу капіталу в країну, забезпечує населення потрібними товарами, виробничу сферу – необхідними ресурсами. Статистичний аналіз показників імпорту товарів в Україну дозволяє визначити тенденції, структуру і динаміку зовнішньоторговельних товарних потоків у тісному взаємозв'язку з макроекономічними показниками та кон'юктурою світових ринків. Проблема статистичної оцінки і прогнозування показників імпорту товарів є складною, комплексною і важливою, що вимагає обліку внутрішніх і зовнішніх факторів. Аналіз і висновки з проведеного дослідження мають значення для винесення уроків на майбутнє. Це особливо актуально нині, коли знову кризові явища виявляються значною мірою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню зовнішньоекономічної діяльності приділяється значна увага з боку вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: Габріель Гамез, Пітер Хакль, Клаудія Юнкер, В. М. Краєвський [1], П. В. Пашко [3] та інших.

Множинність методів прогнозування зовнішньоекономічної діяльності свідчить про порівняно невеликий досвід у цій сфері і недостатньо вивірених системі показників статистичного та оподаткованого імпорту. Це негативно позначається на достовірності прогнозів. Виникає потреба проведення системного дослідження відповідності національної статистичної системи прийнятим міжнародним і європейським стандартам, які включають фундаментальні принципи офіційної статистики щодо оподаткованого та статистичного імпорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Імпорт товарів України відіграє значну роль в українській економіці, особливо в періоді її реформування і криз. Успішний розвиток зовнішньої торгівлі є важливим джерелом припливу капіталу в країну, забезпечує населення потрібними товарами, виробничу сферу – необхідними ресурсами. Загальновизнаної в світі методології аналізу і прогнозування розвитку зовнішньої торгівлі

окремо взятої країни не існує, хоча в діяльність з їх прогнозування залучено багато великих компаній, національні і міжнародні економічні організації, зокрема СОТ, МВФ, МБРР, ОЕСР та ін.

В умовах інтеграції України в Європейський Союз все більшої актуальності набувають питання гармонізації національних нормативних документів з міжнародними, що дозволяє подолати перешкоди для співпраці України з європейськими та іншими країнами світу.

Гармонізація – це баланс інтересів; взаємна відповідність предметів, явищ; узгодження різнорідних і навіть конфліктних елементів; злагодженість частин цілого, що народжується від поєднання протилежних за якістю сутностей [1]. Гармонізація є відповіддю на процеси укрупнення, природною реакцією на спільне існування, взаємопроникнення, необхідність співпраці. В актуальному на сьогодні тренді глобалізації економічних відносин гармонізації відведена «дипломатична» місія. Адже кон'юнктура спирається на такі характеристики, як зіставність, узгодження, координація. У цих умовах на перше місце виходять змістовні параметри обліково-інформаційного забезпечення оподаткованого імпорту, яке зумовлює прийняття виважених рішень на основі збалансованих індикаторів. Вони, пройшовши терени гармонізаційних процедур, відіграють роль ефективного комунікатора, новітатора-дороговкази, потужного мотиватора, гарантуючи порозуміння, демонструючи вектор руху та надаючи імпульс розвитку [1, с. 222].

Відповідно до ст. 74 МКУ «Імпорт (випуск для вільного обігу) – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, установлених законами України на імпорт цих товарів, та виконання усіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України» [2].

Поняття статистичного та оподаткованого імпорту не є тотожними, мають різні методологічні підходи до їх формування і направлені на вирішення різних завдань. Проведемо порівняльну характеристику статистичного та оподаткованого імпорту.

Метою формування статистичного імпорту є об'єктивний та достовірний облік даних про ввезення товарів через митний кордон України відповідно до міжнародних методологічних вимог та рекомендацій.

Дані статистичного імпорту формуються за митними деклараціями, які завершують митне оформлення товарів і містять найбільш повні й точні відомості про товари незалежно від того, сплачувались чи ні податки під час ввезення таких товарів відповідно до законодавства.

До таких митних декларацій, згідно з міжнародними методологічними вимогами, належать і додаткові митні декларації, оформлені після оформлення тимчасових декларацій, за якими товари були вже раніше випущені у вільний обіг та було сплачено податки. Відповідно до ст. 260 Митного кодексу України додаткова митна декларація може бути оформлена в термін до 45 днів від дати оформлення тимчасової митної декларації.

Отже, дані з додаткових декларацій можуть стосуватися імпортичних операцій, які фактично здійснювались у попередні звітні періоди.

Тимчасові митні декларації не використовуються для формування статистичного імпорту, оскільки зазначені в них відомості про товар можуть бути скориговані в додаткових митних деклараціях.

Оподаткований імпорт має на меті формування даних про обсяги ввезення товарів, які є базою оподаткування митними податками та впливають на розрахунки показників, що визначають стан надходження податків до Державного бюджету України.

На відміну від оподаткованого імпорту до статистичного належать також товари, ввезені тимчасово терміном більше одного року, ввезені на переробку на митній території, в магазини безмитної торгівлі тощо.

Таблиця 1

Особливості формування даних статистичного та оподаткованого імпорту

Статистичний імпорт	Оподаткований імпорт
Під час формування даних статистичного імпорту використовується Алгоритм формування даних митної статистики зовнішньої торгівлі України, затверджений наказом ДФС від 30.11.2015 № 952 «Про затвердження Алгоритму формування даних митної статистики зовнішньої торгівлі України»	Під час формування даних оподаткованого імпорту використовується Методика розрахунку оподаткованого імпорту, затверджена наказом Держмитслужби «Про Методику розрахунку оподаткованого імпорту та регулярне оприлюднення його даних»
Охват даних за митними деклараціями	
Включено митні декларації (далі – МД), за якими завершено митне оформлення, а саме МД типів «АА», «ДР», «ДТ», «ДЕ» та «ЕА» за умови наявності відмітки про завершення оформлення товарів Враховуються ввезення товарів у митних режимах: 10, 11, 12, 31, 32, 40, 41, 42, 51, 52, 61, 62, 72, 75. До статистичного імпорту включаються усі товари, ввезення яких збільшує матеріальні ресурси країни незалежно від сплати податків	МД, під час оформлення яких сплачуються податки у разі ввезення товарів, а саме: «АА», «ТН», «ТФ», «ТК», «ДР», «ДЕ» та «ЕА» за умови наявності відмітки про завершення оформлення товарів. Враховуються ввезення товарів у митних режимах: 40, 41. Під час митного оформлення нараховано та сплачено повним обсягом від нарахованого податки в готівковій або безготівковій формі. Включаються обсяги ввезення товарів, під час митного оформлення яких було сплачено хоча б один з податків: або мито, або акцизний збір, або податок на додану вартість
Охват даних за часом	
Формування даних здійснюється за МД, які завершують митне оформлення товарів. Зокрема, за додатковими МД, що можуть бути оформлені впродовж 45 днів від дати оформлення тимчасової МД (ст. 260 Митного кодексу України). Додаткові МД містять найбільш повні та точні дані щодо ввезених товарів, однак оформлені в інший термін, ніж сплачені платежі	Формування даних здійснюється за датою оформлення МД типів, зазначених вище. Найбільш наближена дата в проміжку часу між фактичним перетином митного кордону і митним оформленням товару, що ввозиться, є також датою сплати податків
	Незначна розбіжність про перераховані податки Держмитслужби та Державної казначейської служби України (не більше 1 %) обумовлена технологічним процесом проходження коштів

Джерело: побудовано авторами на основі даних [3, 5].

Дані оподаткованого імпорту формуються за митними деклараціями, під час оформлення яких було сплачено у готівковій чи безготівковій формі або мито, або акцизний податок, або податок на додану вартість.

На відміну від статистичного імпорту до оподаткованого імпорту включаються тільки товари, що ввозяться в Україну в митних режимах імпорту (випуск для вільного обігу) та реімпорту.

Згідно зі ст. 77 МКУ «Реімпорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, установлених законами України на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» [2].

Крім відомостей митних декларацій, оформлених у звичайному порядку, до розрахунків оподаткованого імпорту належать дані тимчасових митних декларацій, на підставі яких згодом оформляються додаткові митні декларації.

Дані додаткових митних декларацій до оподаткованого імпорту не включаються.

Відповідно до ч. 1 ст. 261 Митного кодексу України (далі – МКУ) у разі подання, відповідно до ст. 259 і 260 МКУ, попередньої, тимчасової або періодичної митної декларації декларант або уповноважена ним особа повинні протягом строків, визначених відповідно до МКУ, подати до контролюючого органу додаткову декларацію, яка містить точні відомості про товари, задекларовані за попередньою, тимчасовою або періодичною митною декларацією, що подавалися б у разі декларування цих товарів за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку [2].

Розрахунок оподаткованого імпорту та сплачених митних платежів здійснюється за порівнювальні періоди.

Значення розбіжностей можуть виражатися також відносними величинами: розбіжність з експорту країни належить до експорту країни; розбіжність з імпорту стосується у процентах до імпорту країни. Незважаючи на те, що більшість країн формують дані на основі загальноприйнятих у міжнародній практиці методологічних положень, відхилення від цих положень або різний особистий підхід до окремих методологічних принципів є основними причинами розбіжностей у цих країн експортерів та імпортерів.

Темп зростання показника – зміни показника у поточному періоді порівняно з аналогічним періодом попереднього періоду, які відображають, на скільки за вартістю, кількістю, сплаченими митними платежами зріс або зменшився показник (абсолютний приріст) або на скільки відсотків відбулись зміни (відносний приріст), та розраховуються за формулами:

$$\text{абсолютний приріст: } A_{II} = \Pi_{\text{пот.}} - \Pi_{\text{попер.}} \quad (1)$$

$$\text{відносний приріст: } T_{II} = \left(\frac{\Pi_{\text{пот.}}}{\Pi_{\text{попер.}}} - 1 \right) \times 100, \% \quad (2)$$

де $\Pi_{\text{пот.}}$, $\Pi_{\text{попер.}}$ – показники поточного й попереднього періодів, відповідно.

Податкове навантаження – розрахунковий показник, який зафіксований у певний період та показує, яку суму митних платежів стягнуто з 1 000 дол. США оподаткованого імпорту. Розрахунок податкового навантаження здійснюється за формулою:

$$P = \frac{\Pi_{\text{сум.}}}{I} \times 1000, \quad (3)$$

де P – податкове навантаження; I та $\Pi_{\text{сум.}}$ – обсяги оподаткованого імпорту та загальна сума сплачених митних платежів у відповідному періоді.

За даними Державної митної служби України та Державної служби статистики України, проведемо порівняння статистичного імпорту з оподаткованим імпортом (табл. 2).

Таблиця 2

**Імпорт України за галузевою структурою
за січень-травень 2020 року (тис. дол. США)**

Показник	Оподаткований імпорт	Статистичний імпорт	Темпи зростання	
			абс.	відн.
1–24 Продовольчі товари та продукція сільського господарства	6 390 268	6 427 811	37 543	1 %
25–26 Мінеральні продукти	353 533	649 638	296 105	84 %
27 Паливно-енергетичні товари	7 897 443	7 960 821	63 378	1 %
28–40 Продукція хімічної промисловості, каучук	10 032 360	10 818 363	786 003	8 %
41–43 Шкірсировина, хутро та вироби з них	110 589	243 028	132 439	120 %
44–49 Деревина та целюлозно-паперові вироби	1 139 065	1 414 905	275 840	24 %
50–67 Текстиль, текстильні вироби, взуття	2 192 265	2 726 266	534 001	24 %
68–70 Вироби із каміння, скла, кераміка	734 620	742 325	7 705	1 %
72–83 Метали та вироби з них	2 935 372	3 179 036	243 664	8 %
84–90 Машини, устаткування та транспорт	16 463 596	18 572 966	2 109 370	13 %
Всього	48 289 886	52 735 159	4 445 273	9 %

Джерело: побудовано авторами на основі даних [3–5].

З наведених даних імпорту України за галузевою структурою за січень-травень 2020 року, статистичний імпорт на 4 445 273 тис. дол. США більший в абсолютному вираженні та на 9 % – у відносному значенні. Аналіз імпорту товарів України має велике значення, оскільки дає значний обсяг доходів у державний бюджет.

Загалом малоефективний розвиток зовнішньоекономічної сфери свідчить про те, що потенціал митно-тарифного оподаткування в Україні не використано належним обсягом.

Необхідно здійснювати підвищення ефективності митно-тарифного регулювання в Україні з метою захисту національних інтересів у період інтенсифікації міжнародних інтеграційних процесів [6, с. 318].

Отже, як бачимо, проблема статистичної оцінки і прогнозування статистичного та оподаткованого імпорту є складною, комплексною та актуальною, особливо в періоди криз і трансформації економіки.

Висновки. Отже, наявність розбіжностей у статистичному та оподаткованому імпорті пов'язана насамперед з метою, для якої ці дані формуються. Статистичний імпорт призначений для аналізу про переміщення товарів через митний кордон України. Тобто направлений на повне охоплення усіх товарів, що збільшують матеріальну (товарну) частину ресурсів. Звідси й охоплення давальницьких операцій, гуманітарки, техдопомоги. Й облік тільки тих декларацій, за якими митне оформлення завершено й товари не можуть змінити митний режим і покинути митну територію України. Розрахунок оподаткованого імпорту необхідний для вирішення більш вузького завдання – аналізу надходження митних платежів.

Ефективність проведення порівняльного аналізу та виявлення причин розбіжностей можлива лише, якщо в обох партнерів є докладні, принципово порівнянні статистичні дані.

Наявність процесів узгодження різнорідних і навіть конфліктних інтересів методик розрахунку статистичного та оподаткованого імпорту визначають абсолютні та відносні значення розбіжностей щодо зовнішньоекономічної діяльності України.

Подальший науковий пошук доцільно зосередити на аналізі параметрів зовнішньоекономічної безпеки України з урахуванням впливу на національне господарство сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М. Гармонізація індикаторів обліково-інформаційної системи управління сільськогосподарським підприємством. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 249. С. 220–230. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/2918>

2. Митний кодекс України станом на 2 квіт. 2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

3. Митна статистика України: навч. посіб. / П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, В. М. Краєвський [та ін.] ; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 380 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 135). URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/123456789/4907>

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/>

6. Аналітика та прогнозування соціально-економічних процесів і податкових надходжень: монографія / Т. М. Паянок, В. В. Лаговський, В. М. Краєвський [та ін.]. К.: ЦП «Компринт», 2019. 425 с. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/3314>

REFERENCES

1. Kraievskiy, V. M. (2016). Harmonizatsiia indyikatoriv oblikovo-informatsiinoi systemy upravlinnia silskohospodarskym pidpriemstvom [Harmonization of indicators of the accounting and information system of agricultural enterprise management]. *Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Serii: Ekonomika, ahrarnyj menedzhment, biznes, (Vol. 249), 220–230. URL: <https://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/2918>
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Pashko, P. V., Ushakov, O. Yu., Kraievskiy, V. M. (2020), Mytna statystyka Ukrainy [Customs statistics of Ukraine], Irpin: Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/123456789/4907>
4. Sait Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [The official website of the State Fiscal Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Sajt Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy [The official website of the State Customs Service of Ukraine]. URL: <http://bi.customs.gov.ua/trade/#/>
6. Paianok, T. M., Lahovskyj, V. V., Kraievskiy, V. M. (2019). Analityka ta prohozuvannia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv i podatkovykh nadkhodzen [Analytics and forecasting of socio-economic processes and tax revenues]. Kyiv: TsP «Kompyrnt». URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/3314>

Volodymyr M. Kraevsky, Doctor of Economic Sciences, Professor, University of the State Fiscal Service of Ukraine

Nadiia V. Paranytsia, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, University of the State Fiscal Service of Ukraine

Sergii V. Petrukha, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, «KROK» University (Ukraine)

Methodical Approaches to the Analysis of Macroeconomic Indicators of Ukraine's Foreign Trade

The article reveals the nature of import operations. The definition of essence of normative and legal maintenance of the account of import operations in the territory of Ukraine is given. The analysis of economic factors influencing the export and import of goods, as well as the main methods of forecasting foreign trade indicators are considered; the statistical estimation of features of foreign trade and economic situation in Ukraine in modern conditions is given. The analysis of the concepts of taxed imports and statistical imports was conducted.

Foreign trade plays a significant role in the economy, especially during periods of reform and crisis. The successful development of foreign trade is an important source of capital inflows into the country, it provides population with the necessary goods, as well as manufacturing sector with the necessary resources. Statistical analysis of Ukraine's foreign trade allows to determine trends, structure and dynamics of foreign trade flows in close connection with macroeconomic indicators and world markets. The problem of statistical evaluation and forecasting of foreign trade indicators is complicated, complex and important, which requires taking into account internal and external factors. Analysis and conclusions of the complicated study are important

for lessons for the future. This is especially true now, when the crisis is manifested again to a large extent.

The multiplicity of methods for forecasting foreign economic activity indicates about a relatively small experience in this area and insufficiently verified system of indicators. This negatively affects the reliability of forecasts. There is a need for a systematic study of the compliance of the national statistical system with accepted international and European standards, which include the fundamental principles of official statistics.

The presence of discrepancies in the data of taxed and statistical imports significantly complicates their use in practice and their analysis. In foreign trade statistics, the analysis of differences uses both absolute and relative values of differences. Absolute values of data differences in exports are defined as data on exports of a country to counterparty countries minus data on imports of counterparty countries from this country. Similarly the absolute values of differences of the country's imports are determined.

The values of differences can also be expressed in relative terms: the difference in the country's exports refers to the country's exports; the difference in imports refers to the percentage of the country's imports. Despite the fact that most countries form data on the basis of generally accepted methodological provisions in international practice, deviations from these provisions or different personal approaches to certain methodological principles are the main reasons for differences in the data of exporting and importing countries.

The effectiveness of comparative analysis and identification of the causes of differences is possible only if both partners have detailed, fundamentally comparable statistics.

Key words: *foreign trade, harmonization, reimport, statistical import, taxed imports, temporary customs declarations.*

Стаття надійшла до редколегії 25 січня 2021 року